

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi / Date Received : 05.12.2022
Kabul Tarihi / Date Accepted : 24.09.2022
Yayın Tarihi / Date Published : 31.12.2022
DOI : <https://doi.org/10.51576/ymd.1214945>
e-ISSN : 2792-0178

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism.

MUHAFAZAKÂR MODERNLEŞME BAĞLAMINDA KADIN, KİMLİK VE MEKÂN'IN İNŞASI: RADYO'DA KADIN İCRACILAR

TETİK İŞİK, Seher¹

ÖZ

Türkiye’de kadınların müzikle ilişkilendirildiği yazılı belgelerin ilk örneklerine Cumhuriyet’in ilk yıllarında yapılan derleme çalışmalarında rastlamak mümkündür. Söz konusu çalışmalar kadınların müzikle ilişkilendirildiği ilk belgeler arasında yer almakla birlikte, mekânsal olarak da kadının özel alanda müzikle ilişkilendiği metinlerdir. Derleme çalışmalarında derlenen halk ezgilerinin kadının özel alanda müzikle iç içe olduğunu gösterecek nitelikte olması, kadınların icralarını genellikle kamusal alandan ziyade özel alanda gerçekleştiğinin bir göstergesidir. Bu durum, toplumun dünya görüşünü biçimlendiren inançlarla ilişkili olup; Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin modern bir ulus devlet olarak inşa edilmesiyle toplumun değişimi de kaçınılmaz hâle gelmiştir. Hem ulus

¹ Doç. Dr. Seher TETİK İŞİK, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türk Müziği Devlet Konservatuarı, seher.tetik@hbv.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1636-9948>

devletlerin inşa edilmeye çalışıldığı süreçte hem de günümüzde, devletleri İslam ve Batı medeniyetleri dikotomisinde konumlandırırken kullanılan en önemli araç, kadınların kamusal alandaki görünürlükleri olmuştur. Erken modernleşme sürecinde Türk kadınının kamusal alandaki varlığının belki de en hızlı, en etkili biçimde görünür kılındığı yer ise radyodur. Bu nedenle, makalede siyasi iktidarın ideolojisini yayma amacıyla araçsallaştırdığı radyo, 1950'li yıllarda yayımlanmaya başlanan radyo uzantılı dergiler ve bu yıllarda radyoda icra etmekte olan kadın icracıların söylemleri; muhafazakâr modernleşme, toplumsal cinsiyet ve mekân bağlamında incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonunda radyo uzantılı dergilerde yer alan demeçlerden 1950'li yıllarda çizilmek istenilen “kadın portresine” ilişkin fikirler edinilmiştir. Söz konusu dergilerde yer alan ifadelerden dönemin koro şefleri ve idarecileri tarafından radyonun eril bir mekân olarak inşa edildiği ve bir iktidar aracı olarak işlevselleştirildiği, radyoda kadın kimliğinin ise dönemin kadın icracıları tarafından toplumsal cinsiyet normlarına ve siyasi iktidarın milliyetçi muhafazakâr paradigmasına uygun olarak yeniden üretildiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Muhafazakâr Modernleşme, Toplumsal Cinsiyet, Radyo, Kadın.

WOMEN, IDENTITY AND CONSTRUCTION OF SPACE IN THE CONTEXT OF CONSERVATIVE MODERNIZATION: FEMALE PERFORMERS ON RADIO

ABSTRACT

Its possible to come across the first examples of written documents in which women are associated with music in Turkey, in the compilation studies carried out in the first years of the Republic. The studies in questions are among the first documents in which women are associated with music, and they are texts in which women are spatially associated with music in the private sphere. The fact that the folk tunes compiled in the compilation studies are of aquality to Show that women are intertwined with music in the private sphere is an indication that women's performances are usually performed in the private rather than the public sphere. This is related to the beliefs that shape the society's worldview; With the establishment of the Republic of Turkey as a modern nation-state, the change of society has become inevitable. Both in the process of trying to build nation states and today, the most important seperator used when positioning states in the dichotomy of Islamic and Western civilizations has been the visibility of women in the public sphere. . In the Early

Modernization process, the presence of Turkish women in the public sphere was perhaps most effectively made visible on the radio. In the article, the radio, which the political power instrumentalized in order to spread its ideology, the magazines with the radio extension that started to be published in the 1950s, and the discourses of the female performers performing on the radio in these years were examined in the context of conservative modernization, gender and space. At the end of the analyzes made, examples of the "woman portrait" that were intended to be drawn in the 1950s were obtained from the statements in the magazines with radio extensions. From the statements in the aforementioned magazines, it is seen that the radio was constructed as a masculine space and functionalized as a power tool by the choir conductors and administrators of the period, while woman identity on the radio were reproduced by the female performers of the period in accordance with gender norms and the conservative paradigm of power

Keywords: Conservative Modernization, Gender, Radio, Women.

GİRİŞ

Türkiye’de kadınların müzikle ilişkilendirildiği yazılı belgelerin ilk örneklerine Cumhuriyet’in ilk yıllarında rastlanmaktadır. Derleme çalışmaları kadınların müzikle ilişkilendirildiği ilk belgeler arasında yer almakla birlikte, mekânsal olarak da kadının özel alanda müzikle ilişkilendiği metinlerdir. Nitekim *Yurdumuzun Nağmeleri* gibi araştırmalarda, özellikle kadınların seslendirdikleri kına havaları, gelin havaları, ağıt ve ninnilerin kadınlardan derlenmesi durumu; kadının özel alanda müzikle iç içe olduğunun ve yaptığı icraların kamusal alandan ziyade özel alanda gerçekleştiğinin bir göstergesidir. Bu durum, toplumun dünya görüşünü biçimlendiren inançlarla ilişkili olup Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ni modern bir ulus devlet olarak inşa eden son dönem Osmanlı aydınının, Osmanlı Devleti’nin resmî ideolojisini reddederek yerine pozitivizmi benimsemesi; böylelikle devletin ve toplumunun resmî ideolojisini, eğitim kurumlarını dolayısıyla toplumun dünya görüşünü pozitivist ideolojinin ön gördüğü şekliyle bilim adamının otoritesine devretmesiyle toplumunun değişimi de kaçınılmaz hâle gelmiştir (Aslan, 2009: 32- 33).

Nitekim hem ulus devletlerin inşa edilmeye çalışıldığı süreçte hem de günümüzde, devletleri İslam ve Batı medeniyetleri dikotomisinde konumlandırırken kullanılan en önemli araç, kadınların kamusal alandaki görünürlükleri olmuştur (Göle, 1991:13-14; Çakır, 2009: 87). Zamanla bu durum, modern bir ulus devlet çatısı altında oluşmuş Türk toplumunda, kadının kamusal alanda daha fazla görünür hâle gelmesi, yazılı metinlerdeki cinsiyet körlüğünün farkına varılması gibi

toplumsal cinsiyete ilişkin hassasiyetlerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Nitekim Cumhuriyet'in ilk kamusal kurum ve kuruluşlarından birisi olan radyo; Türk kadınının kamusal alandaki varlığının belki de en hızlı, en etkili biçimde görünür kılındığı yerdir. Türkiye'de özellikle toplumsal cinsiyete ilişkin farkındalığın artmasıyla birlikte, müzik bilimleri alanında da cinsiyet körlüğünün farkına varıldığı, böylelikle radyoda icra etmekte olan kadınlara ilişkin çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Nitekim, söz konusu çalışmalar içerisinde Sevilay Çınar tarafından kaleme alınan *Yurttan Kadın Sesleri* isimli çalışma, 1940-1963 yılları arasında Ankara Radyosunda *Yurttan Sesler* korosunda icra etmekte olan kadın icracıları (Çınar, 2019: 20); İnanç Aras tarafından kaleme alınmış *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türk Halk Müziğinin İlk Kadın Temsilcileri* isimli yüksek lisans tezi ise radyoda icra etmekte olan Türk Halk Müziğinin ilk kadın temsilcilerini ele alması bakımından bu duruma örnek gösterilebilir (Aras, 2019: 6-7). Ancak söz konusu çalışmalar radyoda halk müziği örnekleri seslendiren icracılar dışındaki diğer kadın icracılara ilişkin bilgi içermemektedir. Bu nedenle bu makalede 1950'li yıllarda yayımlanmaya başlanan "Radyo Alemi", "Radyo Haftası", "Radyo Magazin", "Radyonun Sesi" gibi radyo uzantılı dergilerde yayımlanmış olan yazılar taranarak bir araya getirilmiş, elde edilen veriler incelenerek radyoda kadın kimliği, muhafazakâr modernleşme,² toplumsal cinsiyet ve mekân bağlamında ele alınmıştır. Çalışma "Radyo Alemi", "Radyo Haftası", "Radyo Magazin", "Radyonun Sesi" dergilerinin yayımlandığı yıllarda, adı geçen dergilere demeç veren kadın icracıları kapsamaktadır.

Eril Bir Mekân Olarak Radyo

Erken Cumhuriyet Döneminde Devletin resmî ideolojisini yayma amacıyla kullanılan radyo; müzik yayınlarında da Devletin resmî müzik politikalarını yaymak üzere araçsallaştırılmıştır. Nitekim 1950'li yıllarda radyoda icra etmekte olan dönemin kadın icracılarının vermiş oldukları röportajlarda yer alan ifadelerinden; radyonun devlet, toplum ve kurum içerisinde yer alan diğer aktörler tarafından şekillendirildiği anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda radyoda hazırlanan ilk müzik programlarında Türk Sanat Müziği eserlerini seslendiren kadın icracılar, dönemin müzik politikaları doğrultusunda halk ezgilerini seslendirmeye başlamıştır. Nitekim Hacer Buluş, Muzaffer Akgün, Azize Tözem, Belkıs Özener'in, mikrofon karşısına çıktığı ilk zamanlarda klasik eserler okuduğunu, sonra halk türküleri seslendirmeye başladığını belirtmesi bu duruma örnek

² Muhafazakâr Modernleşme ve Orta Sınıf Türk Ailesinin İnşası hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Sancar, 2017: 232).

olarak gösterilebilir (Öğüt ve Eren, 1951: 25; Akın, 1953: 5; Bilgin, 1954, 15 Mayıs: 19-21; Bilgin, 1954, 14 Ağustos: 13-14).

Benzeri şekilde radyo sanatçılarının bu dönemde vermiş oldukları demeçlerle hem toplumsal cinsiyet rollerinin failleri hem de devlet eliyle bu rollerin yeniden üreticisi oldukları görülmektedir. Özellikle özel alanla ilgili demeçleri ve kamusal alandaki rolleri, o dönemin aktörleri tarafından net bir biçimde ifade edilmiştir. Öyle ki söylemlerinde kadının asli görevinin ne olduğunu vurgulayan demeçleri ya da kamusal alandaki rollerinin özel alandaki rollerinin önüne geçmediğini belirten; toplumun aile yaşantısına uygun ifadeleriyle “ana”, “bacı” gibi bir yandan özel alana mahsus, bir yandan da mahrem olana ilişkin rollerle kamusal alandaki varlıkları kutsanmaya çalışılmıştır. Ayrıca kamu yaşamındaki varlıkları saygınlıkları ile meşru kılınmakta, saygınlıkları ise Kemalist reformların yücelttiği değerlerle ölçülmekte; bu noktada da cinsiyetsiz hatta bir ölçüde erkek kimliğine büründükleri de görülebilmektedir (Göle, 1991: 112; Bourdieu, 2018: 36-48). Bu doğrultuda modern ulus devlet ve ideolojisinin bir aracı hâline gelen, aynı zamanda Cumhuriyet’in ilk yıllarında bir icra mekânı olan radyo, kamusal alanın genelinde olduğu gibi cinsiyetlendirilmiş, “eril” bir mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki radyoda icra eden kadınlara, erkeklere has sıfatların, yakıştırmaların yapılması; makbul olanın erkek olduğunu göstermesinin yanı sıra radyoda kabul gören kadının cinsiyetinden arınmış hatta erkek kimliğine bürünmüş olmasıdır.

Kadın, her ne kadar kamusal alanda görünür olsa da radyoda icra etse de sesi güzel olunca, iyi icra edince, sesi gür çıkınca, sözünü tutunca, sahnede kıpırdamadan durunca saygınlık kazanmış; bu saygınlığın ölçütü ise erkeğe has özellikler üzerinden tanımlanmıştır. Nitekim Nezahat Bayram’ın icrasını “Hafız Burhan’ın Kadın Yorumu” (Alpyıldız, 2018: 141), Tözem’in bağlama icrasını “efeler gibi heybetli” (Kayserilioğlu, 1951, 3 Şubat: 21-22) olarak tanımlanmaları, kadınların icralarının makbul olana, yani eril olana göre tarif edildiğini göstermektedir. Benzeri şekilde birçok kadın icracının sesi gür olduğu için “erkek gibi”, sahnede hiç kımıldamıyorsa “erkeksi”, sözünü tutan biri ise “erkek gibi delikanlı”, “erkek gibi kadın” (Tarhan, 1951, 13 Ekim: 14-15) ya da öz güveni yüksek olduğu için “Trabzon Delikanlısı” (Tarhan, 1951, 2 Haziran: 11) ve benzeri ifadelerle tanımlanıyor olması, kadınların kamusal alanda erkek kimliğine büründürüldüğünü, makbul olana, yani eril olana has özelliklerle tanımlandığını göstermektedir (Göle, 1991: 112). Nitekim Tözem’in radyoda sadece verilen görevleri yapması ve sahnede hiç hareket etmeden icra etmesinin yanı sıra (Kayserilioğlu, 1951, 3 Şubat: 21-22) bu tutumun takdir görmesi, radyoda

makbul olanın cinsiyetinden arınmış hatta erkek kimliğine bürünmüş bir kadın imgesi olduğu düşüncesini pekiştirmektedir.

Ayrıca Sadi Yaver Ataman'ın, Zehra Bilir'i sahneye mendille çıktığı için “ancak bir kabare yıldızı olabilir” (Alpyıldız, 2018: 269) diyerek radyodan uzaklaştırması; kadının, sahnede, icra esnasında bedenini ve hareketlerini kontrol altına alması gerektiğine işaret etmektedir. Bu konuda sadece erkekler değil, kadınların da meslektaşlarından bazılarını “boğuk sesli, kısır gırtlaklı, sahnedeki oynak halleri ve süzgün bakışlarıyla para kazandıkları” yönünde itham etmesi (Akın, 1955, 23 Haziran: 12) makbul olanı tanımlama noktasında önemlidir. Bu noktada kadından beklenen, dışı olana has özellikleri radyoda sergilememesidir. Nitekim makbul olmayan davranışlar kabare, gazino, meyhane ya da piyasa ile özdeşleştirilerek radyonun sınırlarının dışına sürülmektedir. Öyle ki, İstanbul Radyosu'nda çalışan bütün sanatkârlar, dışarıda çalıştıkları zaman kendilerini “İstanbul Radyosu Sanatkârı” diye anons ettirmeyeceklerine dair birer taahhütname imzalamıştır. Taahhütlerine uymayarak kendilerini radyo sanatkârı diye halka takdim ettiren kişilerin ise radyo seanslarının kaldırılacağı beyan edilmiştir (*Radyo Haftası*, 1953, 11 Nisan: 12; *Radyo Haftası*, 1953, 20 Haziran: 15).

Dolayısıyla kadının sahnedeki varlığı dışı olana mahsus özelliklerle tanımlandığında değil ancak “ana”, “bacı” gibi toplum için kutsal olan kavramlarla tanımlandığı müddetçe meşru görülmektedir. Kadının sahnede, dışı olana has özellikleri sergilemesi norm(al) görülmezken, “Türkülerin Anası”, “Türkü Ana” gibi yakıştırmalar yapılarak (Aras, 2019: 45) kadın icracıların sahnedeki varlıklarının kutsandığı anlaşılmaktadır.

Kadınların sahnede dışı olana has özellikleri sergilemesinin yanı sıra yerel olanı sergilemesi de hoş karşılanmamıştır. Nitekim Zehra Bilir'in kılık kıyafet kanunundan önce kullanılan şalvar gibi yöresel kıyafetler ve elinde mendille sahneye çıkması, Sadi Yaver Ataman tarafından radyodan uzaklaştırılmasına sebebiyet vermiştir (Er, 2016: 26). Çünkü Batılı giyim ve yaşantı; geleneksel, etnik ve yöresel farklılaşmalara refere eden yöresel kıyafetlerin karşısında konumlandırılmış olup, modernlik bilincinin pekişmesi, yeni yaşam tarzlarının nesnelleşmesi ve Kemalizm'in medeniyet projesini beslemesi noktasında işlevselleştirilmiştir (Göle, 1991: 98-99). Nitekim dönemin göz önünde yer alan kadın sanatçılarından biri olan Altındağ'ın demeçlerinde giyimin önemine vurgu yapması da bu noktada tesadüfi değildir (Eroğlu, Karahasanoğlu ve Çınar, 2017: 142).

Benzeri şekilde türkülerin yöresel ağızla icra edilmesi gibi yerel olana yapılan diğer vurgular da kıyafet konusunda olduğu gibi tepkilerle karşılanmıştır. Cemile Cevher ve Zehra Bilir'in yöresel

ağızla icra etmeleri, İstanbul Türkçesiyle icrada bulunan diğer icracılar tarafından da eleştiriye maruz kalmalarına sebep olmuş; yöresel icrada bulunan Cevher ve Bilir'in icra tavrı "kaba" olarak adlandırılmış, bu icra tavrının "kadının zarıflığına" yakışmadığını söylemiştir (Şenel, 2012: 96).

Türkülerin yöresel ağızla icra edilip edilmemesi kadar radyo ve gazinoda seslendirilen eserler üzerinden de kamusal bir mekân olarak radyonun sınırları tayin edilmiştir. Örneğin "Aman Avcı"³, "Makber", "Ninni", "Bakmıyor Çeşm-i Siyah" gibi eserlerin radyoda seslendirilmesi (*Radyo Haftası*, 1951 25 Ağustos: 36) gibi, kadınlar tarafından seslendirilen Serhat Türkülerinin bulunduğu plakların yayımlaması da yasaklanmıştır⁴ (*Radyo Haftası*, 1952, 20 Eylül:15) Özellikle "Makber"e olan tepki genel olarak radyoda gazel okunması fikrine tepki duyulmasına sebebiyet vermiştir (Münir, 1952: 6).

Ancak 1950 yılında özellikle Demokrat Parti iktidarı ile başlayan çok partili hayata geçiş sürecinde radyonun siyasal iktidarın ideolojisine uygun olarak siyasallaştırıldığına ve devam eden süreçte iktidarın resmî ideolojisini yayma amacıyla sembolleştirildiğine tanık olunmaktadır. Nitekim dine yaklaşımları ile tek partili dönemin modernleşme anlayışından ayrılan milliyetçi-muhafazâkar paradigmanın oluşumu (Demirel, 2020: 234), radyo yayınlarına ve ülke çapında radyonun yaygınlaşması ve radyo dinleyicisinin artmasıyla yayın hayatına başlayan Radyo Haftası (1950-1954), Radyo Magazin (1951), Radyonun Sesi (1953-1954), Radyo Alemi (1953-1958) gibi radyo uzantılı dergilerde yayınlanan yazılara yansımıştır (Kuyucu 2018: 140-145). 1950-1960 yılları arasında faaliyette olan bu dergiler içerisinde özellikle Radyo Haftası ve Radyo Alemi gibi dergiler iki yüzü aşkın sayıda yayımlanmış olmaları ve 1950'li yıllarda yaratılmak istenen kadın portresine ilişkin fikirler vermesi bakımından dikkate değerdir (Kuyucu 2018: 40-145).

Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Yeniden Üretiminde Radyo Uzantılı Dergilerin Rolü

Radyo Haftası, Radyo Magazin, Radyonun Sesi, Radyo Alemi gibi radyo uzantılı dergiler; genel hatları itibariyle kadın ve erkek icracıların iş ve aile hayatlarının ön planda olduğu, ikili ilişkilere ya da iş ilişkilerine dair yazıların kaleme alındığı dergiler olması bakımından magazin dergisi intibası uyandırmakta olup; dergilerin yayımlandığı zaman diliminde popüler olan kişilere, onların

³ İstanbul radyosu "Aman Avcı"nın okunmasını yasak ederken, Ankara Radyosu Yurttan Sesler programında bu türkünün öğretilmekte olduğu bilgisi kayıt altına alınmıştır.

⁴ Bunlar arasında Safiye Ayla'nın (İzmir'in Kavakları), Müzeyyen Senar ve Neriman Altındağ'ın (Kırım'dan gelirim), Perihan Sözeri'nin (Estergon Kal'asını) okuduğu plaklarda vardır (*Radyo Haftası*, 20 Eylül 1952: 15).

hayatlarına, sahne aldıkları gazinolara, kaldıkları evlere, bindikleri arabalara, eşlerine, çocuklarına, boşanmalarına, geçirdikleri sağlık sorunlarına, kazalarına dolayısıyla özel hayatlarına dair ne varsa konu edinmenin yanı sıra radyoda yapılacak programlar, okunacak eserler ve solistlere dair bilgilerin verildiği, haftalık radyo program içeriklerinin yayımlandığı dergiler olmaları bakımından da kamusal bir mekân olarak radyonun panoramasını sunmaktadır. Ayrıca radyoya alım sınavları, sanatçılar arasındaki şarkı seçiminden kaynaklanan problemler ve radyo yönetimi hakkındaki eleştiriler gibi radyonun işleyişine yönelik yazılar da bu içeriğin bir diğer kısmını oluşturmaktadır. Dergilerin ön iç ve arka iç-dış kapaklarında, ara sayfalarında radyo, radyo alıcısı, çamaşır makinası, çamaşır sabunu, saat, aspirin, krem, pudra, parfüm, oje, ruj reklamlarının olması, dergilerin özellikle kadına hitap ettiği kanaatini güçlendirmektedir. Nitekim söz konusu dergiler içerisinde yer alan röportajlar, sorular ve demeçlerde yer alan cevaplar 1950'li yıllarda çizilmek istenen “kadın portresine” ilişkin fikirler de vermektedir.

Öyle ki söz konusu dergilerde kadın icracıların özellikle evlerinde, elinde süpürge, başında yemeni ya da mutfakta önlük ile yemek pişirip misafirlerini ağırlarken, ellerinde tepsi ile çay kahve ikram ederken fotoğraflanmış olması; kadının “güzel yemek pişiren, ütü yapan, ev işleri ve el işleri ile meşgul olan hamarat, bir ev hanımı” olarak resmedilmesi; kadının özel alandaki rollerinin ne olması gerektiği düşüncesini yansıttığı gibi modern evlilik ile kurulan eş ilişkisini de hane içinde kurguluyor.⁵ Ayrıca özellikle radyo dergilerinde spor yaparken ya da kitap okurken çekilmiş

⁵ Tükel, Z. (1950, 4 Kasım). Yeni Sesleri Dinliyor Musunuz? Asuman Arsun ile Neler Konuştuk?, sy. 24, s. 11-15; Işık, S. (1950, 2 Aralık). Türk Musikisinin Estergon Kalesi Perihan Altındağ Bire Dilber Aman! *Radyo Magazin*, sy. 2, s. 15; Güngörer, H. (1950, 16 Aralık). Aşka İnanan Tek Yıldız Perihan Çakıl, *Radyo Magazin*, sy. 4, s. 6; Hançerlioğlu, H. (1950, 16 Aralık). Mualla Mukadder, *Radyo Magazin*, sy. 4, s. 12; Nihad, O. (1951, 22 Eylül). Perihan Altındağ'ı Ben Nasıl Tanıdım?, *Radyo Haftası*, sy. 70, s. 9; Tarhan, Z. (1951, 29 Eylül). Kadın Olarak Hususiyetlerini Sayıyoruz:1 Mualla Mukadder Atakan, *Radyo Haftası*, sy. 71, s. 14-15; Tarhan, Z. (1951, 13 Ekim). Kadın Olarak Hususiyetlerini Sayıyoruz: 3 Suzan Yakar Rutkay, *Radyo Haftası*, sy. 73, s. 14-15; Tarhan, Z. (1951, 20 Ekim). Kadın Olarak Hususiyetlerini Sayıyoruz: 5 Sabite Tur, *Radyo Haftası*, sy. 74, s. 14-16, 43; Kadın Olarak Hususiyetlerini Sayıyoruz: 4 Mefharet Yıldırım. (1951, 20 Ekim). *Radyo Haftası*, sy. 74, s. 33; Tükel, Z. (1951, 10 Kasım). Gözyaşartan Hadiseler ve Sanatkârlarımız, Sabite Tur'la Müzeyyen Senar'a Kore'den Gelen Son Mektuplar. *Radyo Haftası*, sy. 77, s.7; Tarhan, Z. (1951 17 Kasım). Genç Kız Olarak Hususiyetlerimizi Sayıyoruz: 8, Saime Sinan, *Radyo Haftası*, sy. 78, s. 10-11; Tarhan, Z., (1951, 24 Kasım). Kadın olarak hususiyetlerini sayıyoruz: 9 Nevin Demirdöven, *Radyo Haftası*, sy. 79, s. 14-15 Tarhan, Z. (1951, 1 Aralık). Kadın Olarak Hususiyetlerini Sayıyoruz: 10 Nevzat Altınok, *Radyo Haftası*, sy. 80, s. 10; Hamiyet Yüceses'in Bilmediğimiz Tarafları. (1951, 6 Ocak). *Radyo Haftası*, sy. 33, s. 13; Tükel, Z. (1951, 13 Ocak). Mefaret Yıldırım ve Azize Tözem, *Radyo Haftası*, sy. 34, s. 6-9; Zehra Bilir'in Bilmediğimiz Tarafları. (1951, 13 Ocak). *Radyo Haftası*, sy. 34, s. 32; Kayserilioğlu, B. (1951, 20 Ocak). Berrak Bir Ses Meliha Düzgider, *Radyo Magazin*, s. 23; Akgün H. (1951, 20 Ocak). Muzaffer-Mefaret Birtan Diyorlar ki. *Radyo Haftası*, sy. 35 s. 6, 41; Tükel Z. (1951, 3 Şubat). Nevzat Altınok, Onu Kendisinden ve Arkadaşlarından Dinleyin, *Radyo Haftası*, sy. 37, s. 26-31; Akgün, H. (1951, 10 Şubat). Gönül Söyler Neler Anlattı, *Radyo Haftası*, sy. 38, s. 8-9; Kayserilioğlu, B. (1951, 10 Şubat). Akile Artun, *Radyo Magazin*, s. 16; Tükel, Z. (1951, 16 Şubat). Çok Samimi Bir Konuşmada Neler Öğrenilir? Mualla Gökçay'ın Yakında Evleneceği Doğru mu?, *Radyo Haftası*, c. 8, sy. 92, s. 12; (1951, 17 Şubat). Sabite Tur'un Bilmediğiniz Tarafları, *Radyo Haftası*, sy. 39, s. 22-24; Kayserilioğlu, B.

fotoğrafları ile kültürlü bir salon hanımefendisi olarak inşa edilmek istenen kadın icralılar; eşleriyle tekne, el ele tutuşurken veya tenis oynarken çekilmiş fotoğrafları ile hem modern, ideal kadın ideasını üretiyor hem de modern aile ve modern kadının sınırlarını çiziyor.⁶

Genel hatları itibariyle radyo, radyodaki kurumsal yapı ve icracılara ilişkin bilgiler veren radyo uzantılı dergilerin; verilen reklamlar, yapılan röportajlar itibarıyla oldukça büyük bir oranda kadına hitap ettiği görülmektedir. Söz konusu dergilerde özellikle kadınlara sorulan sorularla Türk toplumunda kadının nasıl inşa edilmek istendiğinin altını çizmek mümkün. Kadınlara yapılan röportajlarda “Kadın olarak hususiyetlerini sayıyoruz” gibi başlıkların yanı sıra “Kadın hakkında düşünceleriniz?”, “Sizce kadın nasıl olmalıdır?” (Tükel, 1951, 28 Nisan: 14) “İdeal bir ev kadını nasıl olmalıdır?”, “İdeal bir ev kadını mı yoksa bir sanatkâr mı olmayı tercih edersiniz?” (Akansel, 1952: 7), “Ses sanatkârı olmasa idiniz ne olmak isterdiniz?”, (Sülek, 1951, 14 Temmuz: 13) “Eğer bir gün musiki ile eşiniz arasında bir tercih yapmak zorunda kalsanız ne yaparsınız?” (Özkangil, 1951: 19) “Size şöyle bir teklifte bulunsalar ya kızınız yahut da radyo ve konserler deseler, hangisini tercih ederdiniz?” (Bilgin, 1953, 25 Temmuz: 25) ya da “Çocuklarınızı mı musikiyi mi daha çok seviyorsunuz?” (Hoşkan, 1951: 24) gibi erkeklere yöneltilmeyen ancak ideal kadını, ev hanımlığını, anneliğini ön plana çıkaran, ideal bir ev hanımı ve anne ile sanatkârı karşı karşıya getiren sorular görülmektedir. Öyle ki Hamiyet Yüceses’in “Biz de sahne ve ses sanatkârlarına umumiyetle fena gözle bakarlar, bir aile reisi kızını sahneye katıyen çıkartmak taraftarı değildir.

(1951, 17 Şubat). Müsıkimizin iki üstadı Refik-Fahire Fersan, *Radyo Magazin*, sy.13, s. 23; Kayserilioğlu, B. (1951, 24 Şubat). Afitab Karacan, *Radyo Magazin*, sy. 14, s. 24-25; Akgün, H. (1951, 24 Şubat). Ankara Radyosu'nun Güzel Misafiri Nigar Uluerer'in İç Acısını Dinleyin, *Radyo Haftası*, sy. 40, s. 9- 10; Arslan, N. B. (1951, 31 Mart) Tok Sesli Sanatkâr Sabriye Tokses, sy. 19, s. 11; Tükel Z. (1951, 28 Nisan). 11 Yıl Sonra Yeniden Doğan Ses, Afitap Karacan, *Radyo Haftası*, c. 5, sy. 49, s. 10-11; Kayserilioğlu, B. (1951, 5 Mayıs). Mürşide Şener Anlatıyor, *Radyo Magazin*, sy. 24, s. 7-9; Tarhan, Z. (1951, 2 Haziran). Karadeniz'den Sesleri Size Kimler Veriyor? *Radyo Haftası*, sy. 54, s. 11; Tükel, Z. (1951 2 Haziran) Radyo Mikrofonundan Bir Yıldız Daha Koptu, Saime Sinan da Sahnede Söylüyor!, *Radyo Haftası*, sy. 54, s. 5, 8; Sülek, Z. (1951, 9 Haziran) Yurttan Sesler'den Muzaffer Akgün, *Radyo Magazin*, sy. 29, s. 3-5, 25; Nazif, N. (1951, 7 Temmuz) Mefharet Yıldırım'a Dair, *Radyo Magazin*, sy. 33, s. 10-14; Bugünün Meçhulu Yarımın Meşhuru Olabilir: 7, Nezahat Güler. (1951, 29 Eylül). *Radyo Haftası*, sy. 71, s. 34, 40; Akansel, R. (1952, 10 Mayıs). Ankara Radyosu'nun Yetiştirdiği Genç Kıymetlerden Biri Daha Bedia Yaltrak, *Radyo Haftası*, sy. 103, s.7; Tükel, Z. (1952, 26 Nisan). Bir Yıldız Böyle Doğdu, Sahne Arkası Entrikaları. *Radyo Haftası*, sy. 101, s.12-13; Elçi T. (1953, 21 Şubat). Nevin Demirdöğen Hayranları Arasında, c.12, sy.144, s.18-20; Aşuroğlu T. (1953, 21 Mart). Ayhan Alnar Aydan, Azimkâr Sanatkâr Diye Anılan Devlet Operasının Güzel Sopranosu. c. 12, sy. 147, s. 39; Gümüştöre, İ. (1953, 18 Temmuz). Muzaffer Akgün Radyo'dan Ayrılıyor mu?, *Radyonun Sesi*, sy. 21, s.18; İstediginizi Sordunuz Onlarda Cevap Verdi. (1953, 31 Ekim). *Radyo Haftası* sy. 180, s. 26; Sancar, S. (2017) *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti*, İstanbul: İletişim.

⁶ Akın, E. (1953, 16 Mayıs). Üstünler Tenis Maçında, *Radyonun Sesi* sy. 12, s. 11-15; Akın, E. (1953, 8 Ağustos). Üstün'lerle Bir Deniz Gezintisi, *Radyonun Sesi*, sy.24, s. 11-13; Özkangil, L. (1953, 19 Aralık). Sabite'nin Maça Düşkünlüğü, *Radyonun Sesi*, sy. 43, s. 14-16

Şuna emin olun ki ses sanatkârı olup da yuvasına tam sadakatle bağlı olanlar da pek fazladır.” (Tükel, 1952, 12 Nisan: 8) şeklindeki ifadesi bu kanıyı güçlendirmektedir.

Nitekim kadınların verdikleri röportajlarda radyoda veya gazinoda çalışma konusunda eşleri tarafından kısıtlandıklarına, eşlerinden çekindiklerine ilişkin ifadelere rastlamak mümkündür. Muzaffer Akgün'ün evlenmeden önce “Haluk, musikiyi seni sevdiğim kadar seviyorum. Beni radyodan ayırma.” şeklindeki ifadesi bu durumun en somut örnekleri arasında yer almaktadır (Tükel, 1950 26 Şubat: 29-30). Bununla birlikte Neriman Altındağ, Rikkat Uyanık, Necla Üstün, Mukaddes Coşkun, Mürşide Şener, Bedia Yaltrık, Necla Folay, Rüçhan Çamay gibi pek çok kadın icracının nişanlandıktan, evlendikten ya da çocuk sahibi olduktan sonra sahne, radyo veya konservatuvara veda etmelerine ilişkin haberlere rastlamaktayız⁷

Röportajlar esnasında sorulan “Hayatta en büyük idealiniz ya da gayeniz nedir? gibi sorulara cevaben “iyi bir ses sanatkârı ve ideal bir ev hanımı olmak”, “kızımı iyi bir ev kadını olarak yetiştirmek”, “İyi bir ev kadını, kuvvetli bir müzisyen olabilmek!” (Hosan, 1952: 9; *Radyo Haftası*, 1953, 31 Ekim: 26; Bilgin, 1953, 25 Temmuz: 25; Bu Hafta Dinleyecekleriniz, 1954 6 Mart: 15 Bilgin, 1954 20 Mart: 18-21) ya da “her kız gibi iyi bir yuva kurmayı arzu” etmek (Tükel, 1951, 24 Kasım: 8) gibi cevaplar vermeleri, ideal bir ev hanımının nasıl olması gerektiği yönündeki sorulara “evliyse eşine itaatkâr, değilse cemiyete ve ailesine bağlı” (Tükel, 1951, 28 Nisan: 14) “yuvasına ve ailesine bağlı” (Akansel, 1952: 7) ya da “kadın dediğin evinde hanım hanım oturmalı, ev kadını olmalı insan vesselam” (Elçi, 1953 21 Şubat: 18-19) yönündeki düşünceleri ile kadınların da dönemin toplumsal cinsiyet normlarına uygun demeçler verdikleri görülmektedir.

Ayrıca Azize Tözem, Neriman Altındağ, Mualla Aracı, Zehra Bilir, Hacer Buluş, Masume Ufuk gibi sanatçıların kadının özel alandaki yerine vurgu yapan, kadının “ev işleri dışındaki meşguliyetlerinin olabildiğince az olması gerektiği” (Döner, 1951: 8), “asıl görevinin iyi bir anne olarak, ev işleriyle ilgilenmek olduğu” (*Radyo Alemi*, 1954, 24 Haziran: 8; Tükel, 1956: 9; Eroğlu,

⁷Kulağımıza Gelenler. (1951, 27 Ocak). *Radyo Haftası*, sy. 36, s. 19; Kulağımıza Gelenler. (1952, 12 Ocak). *Radyo Haftası*, c. 8, sy. 86, s. 16; Bu Hafta Dört Haberimiz Var. (1952, 22 Kasım). *Radyo Haftası*, sy. 131, s. 5; Çok Mesudum, (1953, 28 Şubat), *Radyonun Sesi*, sy.1, s. 13; Dünya Evine Girmeğe Hazırlık. (1953, 2 Mayıs). *Radyo Haftası*, sy.154, s. 6; Necla Folay Ankara Radyosu'ndan niçin ayrıldı?, (1953, 18 Temmuz). *Radyonun Sesi*, sy. 21, s. 4; Caz Şarkıları Şantözü Rüçhan Çamay, *Radyonun Sesi*, 1954 sy. 59, s. 35

Karahasanoğlu ve Çınar, 2017: 142) “çamaşır, bulaşık gibi ev işlerini” yapmanın yanı sıra “modern bir salon hanımefendisi olması gerektiği” (Kayserilioğlu, 1951, 17 Şubat: 22) yönündeki ifadeleri hatta “ev işleriyle uğraşmanın mesleki hayatlarını aksatmadığını” dile getirmeleri (Eroğlu, Karahasanoğlu ve Çınar, 2017: 142); Buluş’un özel alandaki işleri kendileri yaparken, yönetim ve gelir gider gibi kamusal alanda yapılması gereken işleri ise eşine bıraktığını söylemesi (Döner, 1951: 8), Cevriye Ceyhun’un “Radyoda filan şarkıyı çok iyi okudun” diyecekleri yerde “Patatesli rostoyu çok güzel pişirmişsin” demelerinin onu daha fazla memnun edeceğini söylemesi, kendisinden sanatkârdan ziyade bir ev hanımı olarak bahsedilmesinden duyacağı zevke ilişkin söylemleri (Sezgin, 1950: 5-7) radyoda verdikleri demeçlerle toplumsal cinsiyet rollerini geleceğe uygun bir şekilde yeniden ürettiklerinin göstergesidir.

Özellikle toplumsal cinsiyet normlarına uygun tavırlar sergilemeye ve demeçler vermeye dikkat eden kadın icracıların eşlerine karşı çıkan kadınları anlamadıklarını, kadınların asli görevlerinin her zaman eşlerine hizmet etmek, hürmetkâr ve güler yüzlü davranmak olduğu, kocasının kanatları altında olmayan kadınların mutsuz olacağını (Kayserilioğlu, 1951, 3 Şubat: 21-22; Bilgin, 1954, 15 Mayıs: 19-20), dolayısıyla bir kadının yerinin her zaman eşinin yanı olması gerektiğini, kadınların erkeklerin yönlendirmesine ihtiyaç duyduğunu dile getirmeleri ve verdikleri röportajlarda sıklıkla erkeklerin kadınları koruması gerektiği yönündeki ifadeleri (Döner, 1951: 8) toplumsal cinsiyet rollerini biyolojik determinist bir bakış açısıyla; kadınları yardıma ve korunmaya muhtaç, erkekleri ise koruyup kollayan, güçlü kuvvetli bireyler olarak yeniden ürettiklerini göstermektedir. Ayrıca kadın icracıların dini görüşlerine yönelik söylemleri kadar⁸, gazel okuduğu için radyodan uzaklaştırılan Hamiyet Yüceses’in dönemin iktidarı tarafından tekrar radyoya davet edilmesi (Bilgin, 1954, 13 Mart: 19-20; *Radyonun Sesi*, 1953: 32; Gökmen, 1953: 45; Bilgin, 1954, 10 Nisan: 5-6; *Radyo Haftası*, 1954 15 Mayıs: 5-7) kadın icracıların spora ve özellikle futbola ilişkin röportajları, özellikle 1950’li yıllardaki algı kalıbı değişikliğine işaret ederken modernleşmenin Erken Cumhuriyet Dönemi’ndeki rotasından çıkarak muhafazakâr ya da popülist bir doğrultuda seyrettiğini açıkça ortaya koymaktadır (Güngör, 1951, 27 Mayıs: 14-18; Akın, 1953, 25 Nisan: 4-7; Can, 1953, 23 Mayıs: 4-6; Taşkın, 2019: 80; Demirel, 2020: 218). Nitekim Sancar’ın da işaret ettiği gibi özellikle dergilerde yayınlanan Avrupalı kadınlara ilişkin

⁸ Radyo Haftasının 71. sayısının kapağında Hamiyet Yüceses’in Kur’an okurken çekilmiş fotoğrafı bulunmaktadır (*Radyo Haftası*, 1951, 29 Eylül).

yazılardan kadınların kamusal yaşama katılım örneklerinin batıdan seçildiği, kadınlara beden denetimi ve estetiği için spor ve dansın önerildiği (Akin, 1953, 6 Haziran: 24-29) hatta Avrupalı kadınların estetik rol model olarak gösterildiği görülmekle birlikte, anneliğe ilişkin emsallerin doğudan seçilmesi modernleşmenin seyrine ilişkin fikir vermesi açısından kayda değerdir (Sancar, 2017: 245).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Modernleşmenin kendini inşa ederken/üretirken, kullandığı enstrümanlardan biri de üzerinde kendisini inşa ettiği ikiliklerdir. Özellikle modern ulus devletin kamusal bir kurumu olan radyo; varlığını, sınırlarını, dolayısıyla iktidarını kadın-erkek, geleneksel-modern, Doğu-Batı, yerel-ulusal, gazino-radyo gibi ikilikler üzerine inşa etmektedir. Çünkü modernleşme birini ötekileştirmeden kendisini var edememektedir. Bu doğrultuda kadının ve kamusal alandaki rollerinin de makbul olana yani “eril olana” göre tanımlandığında ya da “ana”, “bacı” gibi toplum tarafından kutsal kabul edilen kavramlarla kutsanmak suretiyle kabul gördüğüne tanık olunmaktadır. Örneğin radyoda icra eden kadının “gür sesli” ve “ağır başlı” olması, “dişi olana has özellikleri ve yerel olanı sergilememesi”, İstanbul Türkçesiyle icrada bulunması, Batı giyimini ve yaşam biçimini benimsemiş, modernlik bilincini pekiştirmiş olması ve yeni yaşam tarzlarını nesnelleştirmesi gerekmektedir.

Ancak Demokrat Parti iktidarı esnasında yayımlanan Radyo Alemi, Radyo Haftası, Radyonun Sesi, Radyo Magazin gibi içerik itibarıyla ağırlıklı kadınlara hitap ettiği anlaşılan 1950’li yıllarda yayımlanan bu dergilerde; kadınlara yöneltilen sorulardaki özel alana yönelik vurgu, modernleşmenin muhafazakâr ya da popülist bir doğrultuda seyrettiğine işaret etmektedir. Nitekim söz konusu dergilerde sorulan soruların yanı sıra radyoda icra etmekte olan bu dönem kadın icracıların söylemlerinden de bu yıllarda çizilmek istenen “kadın portresine” ilişkin fikirler edinilmekte olup kadın icracıların ifadelerinin kadının özel alandaki rollerine ilişkin olması bu düşünceleri pekiştirmektedir. Söz konusu demeçler incelendiğinde kadınların kamusal alandaki rollerinin, kimi zaman hemcinsleri tarafından üretilirken çoğu zaman da karşı cins tarafından üretildiği, hatta kadınların modernleşirken kaçınması gerektiği davranışları saptama hakkının da özellikle radyoda bulunan şef ve yöneticilere tanındığı görülmektedir.

Radyoda icra eden ses sanatçılarının koro şeflerinin ve idarecilerin söylemlerinden radyonun özellikle 1950’li yıllara kadar Kemalist Modernleşme çizgisini koruduğu ancak yapılan bu

çalışmayla özellikle Kemalizmin etkisinde, geleneğin yeniden icadı olarak milliyetçi muhafazakârlığın ortaya çıktığı, bu doğrultuda siyasi iktidarın milliyetçi muhafazakâr paradigmasının radyodaki aktörlerin söylemlerine etki ettiği görülmektedir. Özellikle özel alanda kadına ilişkin vurguları, din hakkındaki görüşleri ve dini vecibelerini yerine getirdiklerine ilişkin söylemleri ile söz konusu dergilerin ve bu dergilerde yer alan demeçlerin siyasi iktidarın ideolojisine bağlılığının; kimi icracıların ise iktidar tarafından himaye edilmesi, bu algı kalıbı değişiminin radyo ve icracılara ne şekilde yansıdığına bir göstergesidir. Bu noktada, radyo uzantılı dergilerdeki röportajların farklı açılardan ele alınması sözünü ettiğimiz bu algı kalıbı değişiminin daha net ortaya koyulabilmesi açısından önemlidir.

KAYNAKLAR

- Akansel, R. (1952, 10 Mayıs). Ankara Radyosu'nun Yetiştirdiği Genç Kıymetlerden Biri Daha Bedia Yaltrak, *Radyo Haftası*, sy. 103, s. 6-9.
- Akgün H. (1951, 20 Ocak). Muzaffer-Mefaret Birtan Diyorlar ki, *Radyo Haftası*, sy. 35 s. 5-10, 41.
- Akgün, H. (1951, 10 Şubat). Gönül Söyler Neler Anlattı, *Radyo Haftası*, sy. 38, s. 5-9.
- Akgün, H. (1951, 24 Şubat). Ankara Radyosu'nun Güzel Misafiri Nigar Uluerer'in İç Acısını Dinleyin, *Radyo Haftası*, sy. 40, s. 5-10.
- Akın, E. (1953, 25 Nisan). Kadınlar Futbol Takımı, *Radyonun Sesi*, sy. 9, s. 4-7, 51.
- Akın, E. (1953, 16 Mayıs). Üstünler Tenis Maçında, *Radyonun Sesi*, sy. 12, s. 11-15.
- Akın, E. (1953, 6 Haziran). Vücut Güzelliğini Muhafaza İçin Neler Yapılmalıdır?, *Radyonun Sesi*, sy. 15, s. 24-29.
- Akın, E. (1953, 15 Ağustos). Azize Tözem Düğün Hazırlıklarına Başladı, *Radyonun Sesi*, sy. 25, s. 4-6.
- Akın, E. (1953, 8 Ağustos). Üstün'lerle Bir Deniz Gezintisi, *Radyonun Sesi*, sy. 24, s. 11-13.
- Akın, E. (1955, 23 Haziran) Muzaffer Akgün, *Radyo Alemi*, s. 10-12.

Alpyıldız, E. (2018). *Yurttan Sesler: Ankara Radyosu'ndan Türkiye'ye Açılan Pencere*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Ankara Radyosunun Genç Kıymeti Müyesser Karanfil. (1952, 30 Ağustos). *Radyo Haftası*, sy. 119, s. 6-9.

Aras, İ. (2019). *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türk Halk Müziğinin İlk Kadın Temsilcileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.

Arslan, N. B. (1951, 31 Mart). Tok Sesli Sanatkâr Sabriye Tokses, sy. 19, s. 11-13, 26.

Aslan, H. (2019). *Epistemik Cemaat*, İstanbul: Paradigma Yayınları.

Aşuroğlu T. (1953, 21 Mart). Ayhan Alnar Aydan, Azimkar Sanatkar Diye Anılan Devlet Operasının Güzel Sopranosu. c. 12, sy. 147, s. 6-7, 39.

Bilgin A. (1953, 3 Ekim). Perihan Sözeri Terzisini Ürkütüyor, *Radyo Haftası*, c.14, sy. 176, s. 22-25.

Bilgin, A. (1953, 25 Temmuz). Suzan Güven'e Zorla Nasıl Misafir Oldum? *Radyo Haftası*, c. 13, sy. 166, s. 22-25.

Bilgin, A. (1953, 5 Eylül). Muzaffer Akgün'ün Lâalettayin Bir Günü, *Radyo Haftası*, c. 13, sy. 173, s. 22-25.

Bilgin, A. (1954, 10 Nisan). Bir Münakaşanın En Tatlı Hatırası! Perihan Sözeri'nin Din Hakkında Görüşleri!, *Radyo Haftası*, c. 16, sy. 203, s. 5-6.

Bilgin, A. (1954, 13 Mart). Hamiyet Yüceses ve Radyolarımız, *Radyo Haftası*, sy. 199, s. 19-21.

Bilgin, A. (1954, 14 Ağustos). Harcanmak Üzere Olan Genç Bir Ses, Belkis Özener'in Sarf Edeceği Gayret, *Radyo Haftası*, c. 17, sy. 221, s. 12-14, 35.

Bilgin, A. (1954, 15 Mayıs). Muzaffer Akgün, Yurttan Seslerin Emektar Sanatkarı, Şarkıdan Türkiye Nasıl Geçiverdi? *Radyo Haftası*, c. 17, sy. 209, s. 19-21.

Bilgin, A. (1954, 20 Mart). Nesrin Akçan'ı Radyo Kapısına Getiren Şans, sy. 200, s. 18-21.

Bourdieu, P. (2018). *Eril Tahakküm*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Bu Hafta Dinleyecekleriniz. (1954, 6 Mart). *Radyo Haftası*, c. 16, sy. 198, s. 15.

Bu Hafta Dört Haberimiz Var. (1952, 22 Kasım). *Radyo Haftası*, sy. 131, s. 5.

Bugünün Meçhulu Yarının Meşhuru Olabilir: 7, Nezahat Güler. (1951, 29 Eylül). *Radyo Haftası*, sy. 71, s. 34-35, 40.

Can, D. (1953, 23 Mayıs). Meğerse B. Erbay'da Futbol Meraklısıymış, *Radyonun Sesi*, sy. 13, s. 4-6.

Caz Şarkıcıları Şantözü Rüçhan Çamay, (1954, 10 Nisan). *Radyonun Sesi*, sy. 59, s. 35.

Çakır, S. (2009). Osmanlı'da Kadınların Mekânı, Sınırlar ve İhlaller. Ayten Alkan (Der.), *Cins Cins Mekân* içinde (s. 76-101).

Çınar, S. (2019). *Yurttan Kadın Sesler*, Ankara: Bizim Dijital Matbaacılık.

Çok Mesudum, (1953, 28 Şubat). *Radyonun Sesi*, sy. 1, s. 13.

Dedikodu, (1954, 24 Haziran). *Radyo Alemi*, sy. 70, s. 8.

Demirel, T. (2020). Cumhuriyet Döneminde Alternatif Batılılaşma Arayışları: 1946 Sonrası Muhafazakâr Modernleşmeci Eğilimler Üzerine Bazı Değınmeler, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Modernleşme ve Batıcılık* içinde (s. 218-238).

Döner, E. (1951, 3 Mart). Karış Karış Anadoluyu Dolaşan Hacer Buluş Yeniden Radyoya Dönmek Üzere, *Radyo Haftası*, sy. 41, 5-8.

Dünya Evine Girmeye Hazırlık. (1953, 2 Mayıs). *Radyo Haftası*, c.12, sy.154, s. 6.

Elçi T. (1953, 21 Şubat). Nevin Demirdöğın Hayranları Arasında, c. 12, sy. 144, s. 18-21, 38.

Elçi, T. (1953, 25 Nisan). Talebeleriyle Övünen Musiki Hocası Vedia Tunççekiç ve Mektepe Dönen Ev, *Radyo Haftası*, sy. 153, s. 18-20.

- Er, E. (2016). İcra Özellikleri ve Sanatçı Kişiliği Açısından Zehra Bilir. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü. Ankara.
- Eroğlu, S., Karahasanoğlu, ve S., Çınar, S. (2017). Bağlamanın Toplumsal Cinsiyet Açısından Temsili. *Portre Akademi*, (142), 16.
- Gökmen, L. (1953, 7 Kasım). Sayın Başvekil Adnan Menderes'in Emriyle, Hamiyet Yüceses Radyoda Okuyacak *Radyonun Sesi*, sy. 38, s. 45.
- Göle, N. (1991). *Modern Mahrem*, İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Gümüştöre, İ. (1953, 18 Temmuz). Muzaffer Akgün Radyo'dan Ayrılıyor mu?, *Radyonun Sesi*, sy. 21, s.18-19.
- Güngör, E. (1951, 27 Mayıs). Spor ve Zehra Bilir, *Radyo Magazin*, sy. 27, s. 14-18, 24.
- Güngörer, H. (1950, 16 Aralık). Aşka İnanan Tek Yıldız Perihan Çakıl, *Radyo Magazin*, sy. 4, s. 4-6.
- Hacer Buluş. (1950, 28 Ekim). *Radyo Haftası*, sy. 6, s. 23.
- Hamiyet Yüceses'in Bilmediğimiz Tarafları. (1951, 6 Ocak). *Radyo Haftası*, sy. 33, s. 12-13, 44.
- Hamiyet Yüceses'in Radyoda Konserleri. (1954, 15 Mayıs). *Radyo Haftası*, sy. 208, s. 5-7.
- Hamiyet Yüceses'in Radyodaki Konseri. (1953, 20 Haziran). *Radyonun Sesi*, sy. 17, s. 32.
- Hançerlioğlu, H. (1950, 16 Aralık). Mualla Mukadder, *Radyo Magazin*, sy. 4, s. 10-13.
- Hosan, B. (1952, 27 Aralık). Feriha Tunceli'yi Yakından Tanıyalım!, *Radyo Haftası*, sy. 136, s. 6-10.
- Hoşkan, M. (1951, 27 Ekim). İzmir Radyosu, Emine Gönülden ile Konuştuk, *Radyo Haftası*, sy. 75, s. 22-24.
- Işık, S. (1950, 2 Aralık). Türk Musikisinin Estergon Kalesi Perihan Altındağ Bire Dilber Aman!, *Radyo Magazin*, sy. 2, s. 10-15.
- İstedığınızı Sordunuz Onlarda Cevap Verdi. (1953, 31 Ekim). *Radyo Haftası* sy. 180, s. 24-26.

Kadın Olarak Hususiyetlerini Sayıyoruz: 4 Mefharet Yıldırım. (1951, 20 Ekim). *Radyo Haftası*, sy. 74, s. 32-33.

Kayserilioğlu, B. (1951, 10 Şubat). Akile Artun, *Radyo Magazin*, sy. 12 s. 14-16.

Kayserilioğlu, B. (1951, 17 Şubat). Mûsikimizin İki Üstadı Refik-Fahire Fersan, *Radyo Magazin*, sy.13, s. 21-23.

Kayserilioğlu, B. (1951, 20 Ocak). Berrak Bir Ses Meliha Düzgider, *Radyo Magazin*, sy. 9, s. 21-23.

Kayserilioğlu, B. (1951, 24 Şubat). Afitab Karacan, *Radyo Magazin*, sy. 14, s. 22-25.

Kayserilioğlu, B. (1951, 3 Şubat). Azize Tözem, *Radyo Magazin*, sy. 11, s. 20-22, 27.

Kayserilioğlu, B. (1951, 5 Mayıs). Mürşide Şener Anlatıyor, *Radyo Magazin*, sy. 24, s. 7-9, 25.

Kulağımıza Gelenler. (1951, 27 Ocak). *Radyo Haftası*, sy. 36, s. 18-19.

Kulağımıza Gelenler. (1952, 12 Ocak). *Radyo Haftası*, c. 8, sy. 86, s. 16-17.

Kulağımıza Gelenler. (1952, 20 Eylül). *Radyo Haftası*, sy. 122, s. 14-15.

Kulağımıza Gelenler. (1953, 11 Nisan). *Radyo Haftası*, sy. 151, 12-15.

Kulağımıza Gelenler. (1953, 20 Haziran). *Radyo Haftası*, sy. 161, s. 13-15.

Kuyucu, M. (2018). Gelenekselden Dijitale Radyo Mecmuasının Popüler Basındaki Yeri: Radyo Haftası Dergisi. Gelenekselden Dijitale Uluslararası Medya Araştırmaları Sempozyumu, Ege Üniversitesi 10-11 Mayıs 2018, İzmir. Sempozyum Bildiri Kitabı. Editörler: Huriye Kuroğlu&Pınar Özgökbil Bilis. s. 136-154.

Küçük, S. (1951, 6 Ekim). Yeni Yetişen Bir Fasıl Musikisi Sanatkarı Zekiye Övülür, *Radyo Haftası*, sy. 72, s. 32-34.

Münir H. (1952, 7 Haziran). Radyoda Gazel Okunmalı mı?, *Radyo Haftası*, sy. 108, s. 5-7.

Nazif, N. (1951, 7 Temmuz). Mefharet Yıldırım'a Dair, *Radyo Magazin*, sy. 33, s. 10-14.

- Necla Folley Ankara Radyosu'ndan niçin ayrıldı?. (1953, 18 Temmuz). *Radyonun Sesi*, sy. 21, s. 41.
- Nihad, O. (1951, 22 Eylül). Perihan Altındağ'ı Ben Nasıl Tanıdım?, *Radyo Haftası*, sy. 70, s. 6-9, 45.
- Öğüt, N. ve Refik E. (1951, 13 Ekim). Anadolu'yu Dağ Tepe Dolaşan Sanatkar Hacer Buluş Yakında Ana Oluyor, Müjde!, *Radyo Haftası*, sy. 73, s. 23-25.
- Özkangil, L. (1953, 19 Aralık). Sabite'nin Maça Düşkünlüğü, *Radyonun Sesi*, sy. 43, s. 14-16.
- Özkangil, L. Sanatkâr Eşler, Mefharet ve Muzaffer Birtan. (1951, 20 Ocak). *Radyo Magazin*, sy. 29, s. 7, 19.
- Radyo Postası, (1951, 25 Ağustos). *Radyo Haftası*, sy. 66, s. 36-37.
- Sabite Tur'un Bilmediğiniz Tarafları, (1951, 17 Şubat). *Radyo Haftası*, sy. 39, s. 22-25.
- Sancar, S. (2017). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti*, İstanbul: İletişim.
- Sezgin, S. (1950, 21 Ekim). Yakında Anne Olacak Olan Cevriye Ceyhun Tanju Ev Kadınlığını Seviyor, *Radyo Haftası*, c. 2, sy. 22, s. 5-9.
- Sülek, Z. (1951, 14 Temmuz). Suzan, Güven, *Radyo Magazin*, sy. 34, s. 10-13.
- Sülek, Z. (1951, 9 Haziran). Yurttan Sesler'den Muzaffer Akgün, *Radyo Magazin*, sy. 29, s. 3-5, 25.
- Şenel, S. (2012). *İllâ ki Cemile Cevher Söylesin*. İstanbul: Kayhan Matbaa.
- Tarhan, Z. (1951, 10 Kasım). Kadın Olarak Hususiyetlerini Sayıyoruz: 7 Safiye Ayla, *Radyo Haftası*, sy. 77, s. 10-11.
- Tarhan, Z. (1951, 20 Ekim). Kadın Olarak Hususiyetlerini Sayıyoruz: 5 Sabite Tur, *Radyo Haftası*, sy. 74, s. 14-15.
- Tarhan, Z. (1951, 1 Aralık). Kadın Olarak Hususiyetlerini Sayıyoruz: 10 Nevzat Altınok, *Radyo Haftası*, sy. 80, s. 10-11.

- Tarhan, Z. (1951, 17 Kasım). Genç Kız Olarak Hususiyetlerimizi Sayıyoruz: 8, Saime Sinan, *Radyo Haftası*, sy. 78, s. 10-11.
- Tarhan, Z. (1951, 13 Ekim). Kadın Olarak Hususiyetlerini Sayıyoruz: 3 Suzan Yakar Rutkay, *Radyo Haftası*, sy. 73, s. 14-15.
- Tarhan, Z. (1951, 2 Haziran). Karadeniz'den Sesleri Size Kimler Veriyor? *Radyo Haftası*, sy. 54, s. 10-15.
- Tarhan, Z. (1951, 2 Haziran). Karadeniz'den Sesleri Size Kimler Veriyor? *Radyo Haftası*, sy. 54, s. 10-15.
- Tarhan, Z. (1951, 29 Eylül). Kadın Olarak Hususiyetlerini Sayıyoruz:1 Mualla Mukadder Atakan, *Radyo Haftası*, sy. 71, s. 14-15.
- Tarhan, Z. (1951, 24 Kasım). Kadın Olarak Hususiyetlerini Sayıyoruz: 9 Nevin Demirdöven, *Radyo Haftası*, sy. 79, s. 14-15.
- Tükel, Z. (1950, 26 Şubat). Ankara Radyosundan En Güzel Memleket Türkülerini Okuyan Genç San'atkar Muzaffer Akgün, *Radyo Haftası*, sy. 24, s. 26-31.
- Tükel, Z. (1951, 1 Eylül). İçli Sesiyle İstikbal Vaad Eden Bir İsim Leman Utku, *Radyo Haftası*, sy. 67, s. 11-14.
- Tükel, Z. (1951, 24 Kasım). Ankara Radyosunun Genç Bir sesi Daha, Sabahat Berberoğlu Size Hayatını Anlatıyor, *Radyo Haftası*, sy. 79, s. 5-8.
- Tükel, Z. (1951, 28 Nisan). 11 Yıl Sonra Yeniden Doğan Ses, Afitap Karacan, *Radyo Haftası*, c. 5, sy. 49, s. 10-15.
- Tükel, Z. (1951, 3 Şubat). Nevzat Altınok, Onu Kendisinden ve Arkadaşlarından Dinleyin, *Radyo Haftası*, sy. 37, s. 26-31.
- Tükel, Z. (1952, 12 Nisan). Bir Yıldız Böyle Doğdu, Hamiyet Yüceses'in Hatıraları, Sahne ve Saz Üstatları, *Radyo Haftası*, sy. 99, s. 8-11, 37.

Tükel, Z. (1950, 4 Kasım). Yeni Sesleri Dinliyor Musunuz? Asuman Arsun ile Neler Konuştuk?, sy. 24, s. 11-15.

Tükel, Z. (1951, 10 Kasım). Gözyaşartan Hadiseler ve Sanatkarlarımız, Sabite Tur'la Müzeyyen Senar'a Kore'den Gelen Son Mektuplar. *Radyo Haftası*, sy. 77, s. 5-9.

Tükel, Z. (1951, 13 Ocak). Mefaret Yıldırım ve Azize Tözem, *Radyo Haftası*, sy. 34, s. 5-9, 46.

Tükel, Z. (1951, 16 Şubat). Çok Samimi Bir Konuşmada Neler Öğrenilir? Mualla Gökçay'ın Yakında Evleneceği Doğru mu?, *Radyo Haftası*, c. 8, sy. 92, s. 8-12, 38.

Tükel, Z. (1951, 2 Haziran). Radyo Mikrofonundan Bir Yıldız Daha Koptu, Saime Sinan da Sahnede Söylüyor!, *Radyo Haftası*, sy. 54, s. 5-8.

Tükel, Z. (1952, 13 Aralık). Ankara Radyosu'nun Değerli Hocası Melahat Pars'la Samimi Bir Hasbihal, *Radyo Haftası*, sy. 134, s. 6-9.

Tükel, Z. (1952, 26 Nisan). Bir Yıldız Böyle Doğdu, Sahne Arkası Entrikaları. *Radyo Haftası*, sy. 101, s.12-13.

Tükel, Z. (1956). Masume Ufuk'la Neler Konuştuk?" *Radyo Alemi*, sy.153, s. 9.

Yarının Değerli Radyo Yıldızlarından Biri Nebahat Yedibaş'ı Sual Yağmuruna Tuttuk. (1952, 13 Aralık). *Radyo Haftası*, sy. 134, s.18-21.

Zehra Bilir'in Bilmediğimiz Tarafları. (1951, 13 Ocak). *Radyo Haftası*, sy. 34, s. 32-33.

EXTENDED ABSTRACT

It is possible to come across the first examples of written documents in which women are associated with music in Turkey, in the compilation studies carried out in the first years of the Republic. The studies in question; While they are among the first documents in which women are associated with music, they are also texts in which women are spatially associated with music in the private sphere. The fact that the folk melodies compiled in the compilation studies are of a quality to show that women are intertwined with music in the private sphere, is an indication that women's performances are usually performed in the private rather than the public sphere. This is related to

the beliefs that shape the society's worldview; With the establishment of the Republic of Turkey as a modern nation-state, the change of society has become inevitable. Both in the process of trying to build nation states and today, the most important separator used when positioning states in the dichotomy of Islamic and Western civilizations has been the visibility of women in the public sphere. In the Early Modernization process, the presence of Turkish women in the public sphere was perhaps most effectively made visible on the radio. In Turkey, it is seen that with the increase of awareness about gender, gender blindness in the field of music sciences has been realized, and thus studies on women performing on the radio have been carried out. In this article, the articles published in radio magazines such as "Radio Week, Radio Magazine, The Voice of Radio", which started to be published in the 1950s, were scanned and brought together, and the data obtained were analyzed; conservative modernization is discussed in the context of gender and space. The study includes the female performers who made statements to the aforementioned magazines in the years when the magazines "Radyo Alemi, Radyo Haftası, Radyo Magazin, Radyonun Sesi" were published.

Radio as a Masculine Space

In the Early Republican Period, the radio used to spread the official ideology of the state; In music broadcasts, it was instrumentalized in order to spread the official music policies of the state. As a matter of fact, from the statements in the interviews given by the female performers of the period who were performing on the radio in the 1950s; It is understood that radio is shaped by the state, society and other actors in the institution. Similarly, with the statements made by radio artists in this period, it is seen that they are both actors of gender roles and reproducers of these roles. Particularly his statements about the private sphere and the roles of officials were clearly expressed by the actors of that period. So much so that their public presence has been tried to be blessed with their statements emphasizing what is the main duty of women in their discourses and their expressions suitable for the family life of the society. In addition, their presence in public life is legitimized by their prestige, and their prestige is measured by the values glorified by Kemalist reforms; At this point, it can be seen that they have assumed a genderless and even male identity. In this direction, radio is a tool and a place of performance of the modern nation-state and thought. In addition, the dimensions of the general use areas as well as the gendered "masculine" space provisions.

In particular, the local display of females on the stage, such as the female-specific features, was not welcomed. Because Western clothing and life; It is placed opposite the local clothes that refer to ethnic, ethnic and regional differentiations, and it has traditionally been functionalized to reinforce the consciousness of modernity, to objectify new lifestyles and to feed the civilization project of Kemalism. Similarly, other emphases on the local, such as the performance of folk songs with the local dialect, were met with reactions, as was the case with clothing. In addition, the framework of the radio as an official venue was decided on the works performed on the radio and in the gazino. However, it is witnessed that the radio was politicized in accordance with the idea of political sovereignty, especially during the transition to a multi-party system, which was dominated by the Democratic Party in 1950. As a matter of fact, the formation of the conservative paradigm, which differed from the one-party period modernization understanding with its aspects of Religion, was reflected in the radio broadcasts and the articles published in the radio extension magazines that started broadcasting with the spread of radio throughout the country.

The Role of Radio Extension Magazines in the Reproduction of Gender Roles

The answers included in the interviews, questions and statements in radio magazines such as Radyo Alemi, Radyo Haftası, Radyo Magazin, Radyonun Sesi, Radyo Alemi, as well as the objects related to the "woman portrait" that were wanted to be drawn in the 1950s, also externally reflect the panorama of the radio.

so much that in the mentioned magazines, women performers were photographed, especially at home, while cooking with a broomstick in their hands or an apron in the kitchen, while welcoming the guests, while offering tea and coffee with a tray in their hands; The portrayal of the woman as "a housewife, who cooks well, does ironing, does housework and handicrafts," reflects the idea of what her special roles should be. This can be understood from the fact that the female performers were built as a cultured saloon lady in the common area, with photographs taken while playing sports or reading books in radio magazines.

However, while the performers' interviews about sports, and especially football, as well as their discourses on their religious views and appropriate to the political climate of the period, marked the change in the way of perception in the 1950s, it reveals that modernization was moving in a conservative or populist direction from its route in the Early Republican Period.

CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

One of the tools that modernization uses while producing itself is the dualities on which it builds itself. In particular, radio, which is a modern state-nation-public institution; It builds the existing, limited, and surrounding power on dualities such as male-female, traditional-modern, East-West, local-national, casino-radio. In this direction, it is witnessed when the roles of women and the public are defined according to what is acceptable, that is, what is "masculine". For example, the woman performing on the radio should have a loud and dignified voice, not exhibit feminine characteristics and local ones, perform in Istanbul Turkish, adopt Western clothing and lifestyle, and reinforce the consciousness of modernity.

However, in radio broadcast magazines published during the Democratic Party administration; The emphasis on the private sphere in questions about women indicates that modernization is moving in a conservative or populist direction. As a matter of fact, in addition to the questions asked in the aforementioned magazines, ideas about the "woman portrait" that were wanted to be drawn in these years are obtained from the statements of the female performers of this period who were performing on the radio, and this is reinforced by the fact that the statements of the female performers are related to the special roles of women. The statements in question show that the roles of employees are sometimes produced by their fellows and sometimes by the opposite sex.

From the speeches of the vocalists, choir conductors and administrators performing on the radio, it is shown that the radio preserved the Kemalist modernization line especially until the 1950s, but with this study, especially under the influence of Kemalism, Nationalist conservatism emerged as the Reinvention of Tradition, and in this direction, the Christian conservative paradigm of the political power affected the speeches of the actors on the radio. . In particular, the emphasis on women's rights in the private sphere, their views on religious sovereignty and their discourses on fulfilling their religious duties, the commitment of the talk magazines and the statements in these magazines to the ideology of political sovereignty, the patronage of some performers by the government, how this perception change affects radio and performers. It is an indication of reflection.